

Sidekriipsuga rindliitsõnade käänamine

Emakeele Seltsi keeleteoimkond on Krista Kerge esildise alusel arutanud sidekriipsuga rindliitsõnade käänamist meilikoosolekutel 2015. aasta aprillis ja septembris ning koosolekutel 2015. aasta jaanuaris Tartus, 2016. aasta veebruaris Tallinnas ja sama aasta märtsis Tartus.

Keeleteoimkonna otsus

Pidada ühe eseme, olendi või nähtuse kaht aspekti tähistavates sidekriipsuga rindliitsõnades (nt *lasteaed-alkool*, *sekretär-juhiabi*, *pagar-kondiiter*) võimalikuks nii senise normingu kohast mõlema osa käänamist kui ka muude liitsõnade eeskujust lähtuvat esiosa käänamata jätmist.

Selgitus

Praegune normingumuudatus hõlmab üht väikest ja moodustusviisi poolest erandlikku sidekriipsuga kirjutatavate nimetuste rühma. Need on tähenduselt võrdsete moodustusosadega käändsõnad, mis **tähistavad ühe eseme, olendi või nähtuse kaht aspekti**. Nende käänamisel lähtutakse tegelikus keelekasutuses tihti muude liitsõnade (nt *diivanvoodi*, *saunsvila*) eeskujust, käänates vaid liitüksuse viimast osa: *pagar-kondiitrile* ja *lasteaed-alkoolis* nagu *diivanvoodile* või *saunsvilas*. Sellist käänamistava ei saa ka sidekriipsuga rindliitsõnades eesti keele struktuuri ja tähistusloogika seisukohalt norminguvastaseks pidada. Otsus ei puuduta paarissõnu (vt siinse selgituse viimane lõik).

Emakeele Seltsi keeleteoimkond on seisukohal, et sidekriipsuga ühendatud rindliitsõna esiosa võib käänamata jätta, kui liitsõna tähistab üht eset, nähtust või olendit, nt *pagar-kondiiter*, *sekretär-juhiabi*, *arve-saateleht*, *muuseum-kohvik*. Seega saab keelekasutaja valida käänduva (seni kehtinud normingu järgi) või käändumatu esiosaga liitsõnakujude vahel, nt *referendile-toimetajale* ~ *referent-toimetajale*, *pagaril-kondiitril* ~ *pagar-kondiitril*, *lasteaiast-alkoolist* ~ *lasteaed-alkoolist*, *muuseumi-kohvikusse* ~ *muuseum-kohvikusse*. Samasugune valikuvõimalus puudutab ka sidekriipsuga **rindliitomadussõnade käänamist**, nt *majanduslikku-kultuurilist arengut* ~ *majanduslik-kultuurilist arengut*, *loovast-praktilisest lõputööst* ~ *loov-praktilisest lõputööst*.

Kaht moodi võib edaspidi käänata ka kohanimesid, mis sisaldavad sidekriipsu asemel sidesõna *ja*. Kui tähistatakse üht riiki või piirkonda, sobib nimes käänata kas mõlemat osa (senine reegel) või üksnes rindühendi järelosa, nt *Bosnias ja Hertsegoviinas* ~ *Bosnia ja Hertsegoviinas*, *Trinidadil ja Tobagol* ~ *Trinidad ja Tobagol*, *Antiguas ja Barbudas* ~ *Antigua ja Barbudas* (või ka *Antigual ja Barbudal* ~ *Antigua ja Barbudal*). Olulisim on keelekasutaja valikuvabadus ja see, mida ta oma väljenduses esile tõsta tahab – kas üht (*muuseum-kohvikus*, *Bosnia ja Hertsegoviinas*) või mitut eset, nähtust, olendit, omadust (*muuseumis-kohvikus*, *Bosnias ja Hertsegoviinas*).

Võimaluse korral võiks selliseid üht eset, nähtust või olendit kahest või mitmest aspektist tähistavaid sidekriipsuga rindliitsõnu siiski vältida (vt Raadik 2016), asendades need kokku kirjutatud liitsõnadega, nt *referenttoimetajale*, *aedkoolist*, *muuseumkohvikus*. Mõnikord, eriti ametite ja asutuste nimetamisel, on võimalik väljenduda veelgi lihtsamalt, valides võimaliku liitumi osadest nimetusse vaid ühe, sisult olulisema osa, nt kas *referent* või *toimetaja* (vrd *referent-toimetaja* või

referenttoimetaja, sekretär või juhiabi (vrd sekretär-juhiabi), kas muuseum või kohvik (vrd muuseum-kohvik või muuseumkohvik).

Mõlemat sõnaosa käänatakse endiselt **paarissõnades**, mis viitavad tervikule seda moodustava **mitme eseme, olendi või nähtuse kaudu**, nt *nugadele-kahvlitele, õdedel-vendadel, kätest-jalgadest, veest-leivast*. Samal viisil nagu paarisnimisõnu kirjutatakse ja käänatakse ka paarisasesõnu, nt *emb-kumb (esindaja), emmal-kummal (esindajal), emba-kumba (esindajat), sellel-teisel (lapsel), seda-teist (väites), üht-teist (teades)*.

Kirjandus

Raadik, Maire 2016. *Sekretär-juhiabi ja lasteaed-alkool*. – Oma Keel, nr 1, lk 71–78.